

СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ В ЦІНОУТВОРЕННЯ

Глобальними цілями впливу держави на ціни є: стимулювання структурної перебудови і модернізація національної економіки, оптимізація темпів і пропорцій економічного розвитку, зростання конкурентоспроможності на світовому ринку, боротьба з інфляцією, згладжування соціальної напруженості. В кінцевому рахунку, контроль в ціноутворенні сприяє досягненню генерального курсу державного регулювання – оптимізації економічного розвитку і стабілізації соціальної системи.

Особливості практики державного регулювання цін зарубіжних країн допомагає пояснити його закономірності і тенденції, а також застосовувати отримані знання при формуванні цінового механізму в Україні.

В історичному плані державне регулювання цін починалося з спостереження за цінами з боку урядових органів. В даний час цей метод є тією основою, на якій базуються всі державні акції в цій сфері.

Аналіз досвіду зарубіжних країн свідчить про те, що у всіх економічно розвинених країнах в тому чи іншому вигляді національні системи ціноутворення (саме як системи) спираються на регулюючу роль держави. Ця роль не зводиться тільки до вироблення спільної стратегії в питаннях ціноутворення, прийняття законодавчих актів, що регламентують порядок і методологію формування цін, але передбачає пряме або непряме регулювання цін, а також контроль за ними в тих випадках, коли це необхідно. І все це робиться при дотриманні основного принципу вільного встановлення цін в умовах ринкового господарства.

Розглянемо особливості здійснення державного регулювання цін в зарубіжних країнах.

Як перший приклад наведемо США. Саме ця держава першою прийняла спеціальне законодавство, яке регулювало питання ціноутворення, в тому числі в серпні 1971 р. був вперше встановлений централізований контроль над цінами.

Особливе місце відводиться методам державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію. Фермери, які займаються вирощуванням зернової продукції, отримують від міністерства сільського господарства позики на фінансування виробництва. Отриманий урожай підлягає продажу за ринковою ціною, тим самим вони можуть розплатуватися за позики частиною своєї виручки. У тому випадку, якщо ринкові ціни виявляються нижчими рівня контрольних цін, встановлених конгресом, то фермер може здати врожай державі по контрольним цінам, розплатившись тим самим за позику і отримати виручку. Точно так відбувається регулювання цін на молочну продукцію. Якщо ринкові ціни стають нижчими ніж встановлений рівень, то в такому випадку держава скуповує продукти. Дана продукція йде на безкоштовні сніданки для школярів, допомогу бідним, продовольчу допомогу слаборозвиненим країнам і продаж іншим державам.

Державний вплив на ціноутворення в США здійснюється переважно на продукцію природних монополій (енергетика), фермерські ціни, на рівні штатів – електроенергія, міжміські автомобільні та залізничні перевезення. А спеціальні підрозділи Федеральної торгової комісії застосовують пряме державне регулювання цін на електроенергію, комунальні послуги, продукцію аграрного сектора, певні товари роздрібної торгівлі.

В даний час в США державою регулюється близько 5 – 10% цін.

Уряд Японії дотримується політики обмеження державного впливу на ринкові процеси, однак не віддає на відкуп стихійним ринковим силам і структурам процеси формування цін. Тому близько 20% споживчих цін Японії регулюється державою. Уповноваженим органом регулювання ціноутворюючих процесів, планів, проектів координацією цінової політики Японії є Бюро цін при Агентстві з економічного планування, щорічно публікує аналітичну «Доповідь про ціни» і надає споживачам інформацію про ціни он-лайн. Значна частина регульованих цін Японії припадає на

продукцію аграрного сектора – рис, пшеницю, м'ясні і молочні продукти і навіть питну воду. Також держава регулює тарифи на електроенергію, газ, залізничні перевезення. Особлива увага уряду Японії приділяється і регулюванню цін на освітні та медичні послуги. У той же час, для підтримки національного виробника застосовуються кількісні обмеження імпорту м'яса, цукру, шовку-сирцю тощо. Держава також створює буферні запаси цих продуктів на період спаду цін і розпродась запаси в період їх росту. Державними органами Японії встановлюються і рекомендовані ціни, зокрема, рис і пшеницю – парламентом за поданням прем'єр-міністра, на м'ясні та молочні продукти – міністром землеробства, лісівництва та рибальства. Рекомендовані ціни знаходяться під постійним контролем повноважних органів і в залежності від економічної ситуації мобільно переглядаються [2].

Основи регулювання цін в Європі були закладені в 1954 році при створенні Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), яке стало попередником Спільного ринку, а потім і Євросоюзу. Саме в 1954 році було проголошено вільний обіг товарів, повагу до правил конкуренції та прозорість ціноутворення.

Договір про створення ЄОВС передбачав заборону на цінову змову і зловживання домінуючим становищем на ринку. Угоди і картелі, які передбачали різну цінову політику при схожих угодах, могли бути скасовані рішенням контролюючого органу, якщо такі угоди перешкоджали, обмежували або спотворювали «нормальну конкуренцію».

Аналіз процесів ціноутворення країн Європейського Союзу свідчить про наднаціональний контроль над цінами в рамках співдружності, що здійснюється комісією ЄС, а приймає рішення Рада Міністрів ЄС на рівні міністерств країн-учасниць. В межах Європейського Союзу на національному рівні встановлюється до 15% цін. Зокрема, контроль за цінами країн Європейського Союзу здійснюється на переважну частину продукції аграрного сектора (від 88 до 97%).

У європейських країнах успішно функціонують державні органи, які в тій чи іншій мірі беруть участь в цінових процесах і контролі за цінами. Наприклад, у Франції при Департаменті по конкуренції Міністерства планування і фінансів працює відділ по державному регулюванню цін і цінової конкуренції. В Іспанії – це Вища рада за цінами при Міністерстві економіки і фінансів, в Норвегії – Національна рада з цінами. У Швеції спостереження і контроль за цінами покладаються на спеціальний орган – Державне управління цін і конкуренції, який, в свою чергу, підпорядкований Міністерству цивільної адміністрації.

Але вільне ціноутворення стверджувалося не тільки в високорозвинених країнах, але і в ряді країн, що розвиваються, в тому числі і найбільш розвинутих країнах Азії, Африки, Латинської Америки, але це не призвело до процвітання їхніх економік, а рівень життя більшості населення знаходиться на рівні фізичного виживання.

Ще одна обставина – величезна роль у функціонуванні будь-якої сучасної економіки монополій – свідчить про те, що повна свобода ціноутворення в країнах з розвинутою ринковою економікою в певній мірі міф. Інша частина населення серйозно побоювалася, що безконтрольне зростання цін у зв'язку з переходом до ринкових відносин призведе до того, що держава, не втручаючись в процес ціноутворення, буде не в змозі захищати економічні та соціальні інтереси громадян [2]. Обидві ці крайні позиції ґрунтувалися або на недостатній обізнаності в даному питанні, або на прагненні певних соціальних верств населення свідомо спотворити реальний стан справ в прагненні досягти цілей, що відображають інтереси не суспільства в цілому, а інтересів певної групи. Насправді в країнах з розвинутою економікою ціни є об'єктом не тільки постійної уваги, а й регулювання з боку держави. Конкретні проблеми, які вирішуються за допомогою такого регулювання, різноманітні як за місцем, так і за часом, але їх рішення необхідне, оскільки мова йде про найбільш вразливі точки економічного і соціально-політичного життя суспільства. Держава не може відсторонитися від участі в цих проблемах, які важливі для всіх і кожного і є об'єктом постійної боротьби в парламентах, партіях, дискусіях між організаціями роботодавців і найманих працівників як усередині країни, так і на міжнародному рівні, а держава тут є третейським суддею. Державний вплив на ціни в даний час є складовою частиною державної економічної політики. Основні заходи з регулювання цін можуть носити законодавчий, судовий, адміністративний характер.

На закінчення розглянемо особливості державного регулювання цін в Україні.

В Україні особливий інтерес до проблеми формування цін і політики ціноутворення викликаний у населення нашої країни в період переходу до ринкових відносин, в період входження України у світове господарство. Серед певної частини населення країни існувала думка, що перехід до вільного ціноутворення - панацея від усіх економічних бід того періоду: дефіцит, безробіття, інфляція... На її користь наводилися докази, що в країнах капіталізму, де вільні ринкові ціни, досягнутий високий рівень життя, ефективна економіка. Але вільне ціноутворення стверджувалося не тільки в високорозвинених країнах, але і в ряді країн, що розвиваються, в тому числі і найбільш розвинутих країн Азії, Африки, Латинської Америки, але це не призвело до процвітання їхніх економік, а рівень життя більшості населення знаходиться на рівні фізичного виживання. Ще одна обставина – величезна роль у функціонуванні будь-якої сучасної економіки монополій – свідчить про те, що повна свобода ціноутворення в країнах з розвинутою ринковою економікою в певній мірі міф. Інша частина населення серйозно побоювалася, що безконтрольне зростання цін у зв'язку з переходом до ринкових відносин призведе до того, що держава, не втручаючись в процес ціноутворення, буде не в змозі захищати економічні та соціальні інтереси громадян. Державний вплив на ціни в даний час є складовою частиною державної економічної політики.

В Україні з метою здійснення цінової політики існує система органів ціноутворення, до якої входять: Кабінет Міністрів України, який забезпечує проведення державної політики цін та здійснює державне регулювання ціноутворення та Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, одним із основних завдань якого, є забезпечення формування державної політики з контролю за цінами.

У Законі України «Про ціни і ціноутворення» одним із основних напрямів державної цінової політики визначено розширення сфери застосування вільних цін. Указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» серед першочергових реформ і програм визначено дерегуляцію та розвиток підприємництва [1].

З серпня 2016 скасовано державне регулювання цін на продовольчі товари, а з жовтня того ж року запроваджено пілотний проект, завданням якого є визначення ступеня впливу держави на реальну динаміку цін на продукти харчування. Якщо за результатами проекту буде встановлено, що державне регулювання цін лише погіршує цю динаміку й підвищує собівартість продуктів, обмеження буде скасоване.

Необхідно відзначити той факт, що в Україні застосування регулювання роздрібних цін можливе лише у виняткових випадках, точно так, як і в інших країнах з ринковою економікою.

Світовій економічній історії відомі різні методи державного регулювання цін: антимонопольне регулювання, спостереження за цінами, адміністративне встановлення цін, «лідерство в цінах», амортизаційна політика, вступ в міжнародні економічні організації, регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Таким чином, на основі всього вищесказаного можна підвести підсумок про те, що державне регулювання цін відіграє безсумнівно важливу роль в функціонуванні як зарубіжної, так і вітчизняної економіки.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 // Офіційний вісник України. – 2015.
2. Девяткина А.А., Зимович Л.Е. Государственное регулирование цен в странах с развитой экономикой// Экономика и управление: современные тенденции. Материалы IV Международной научно-практической конференции, в 2-х частях. 2017. – С. 65-69.